

הסיכום והניתוח ממערכי השיעור לפרק שירת ימה"ב.

כתב וערך המורה: אלי פרה.

הים ביני ובינך / שמואל הנגיד

הים ביני ובינך / ולא אטה לחלונך?
 ולא ארוץ בלב חרד / ואשב על קבורתך?
 אמת, אם אעשה כזאת / אהי בוגד באחונך!
 אהה, אחי, אני יושב / עלי קברך לעמתך,
 לך מכאוב בתוך לבי / כמכאובי במיתך,
 ואם אתן לך שלום - / ולא אשמע תשובתך,
 ולא תצא לפגשני / ביום בואי לאדמתך,
 ולא תשחק בקרבתי / ולא אשחק בקרבך,
 ולא תראה תמונתי / ולא אראה תמונתך,
 למען כי שאול ביתך / ובקבר מעונתך –
 בכור אבי וכן אמי, / שלומים לך באחריך,
 ורוח אל תהי נחה, / עלי רוחך ונשמתך!
 אני הולך לארצי, / כי בארץ סגרו אותך,
 ואנום עת ואיקץ עת / ואת לעד בנומתך,
 ועד בוא יום חליפתי / בלבי אש פרידתך!

סוג השיר: שיר קינה על מות אחיו הבכור של הדובר. שיר קינה פשוט ולא מתוחכם, כי בדרך כלל לשירי הקינה מתווספת נימה פיוטית-פילוסופית על חייו של האדם מהותו ויחסו לאלוהיו. כאן בשיר שלפנינו יש רק התייחסות של הדובר למות אחיו ומכאובו על כך שאינו יכול לראות ולפגוש אותו מחדש.

מבנה השיר: 3 הטורים הראשונים: הדובר מצהיר ששום דבר לא ימנע ממנו לבקר את קבר אחיו.

חלק שני: 6 טורים הבאים: תיאור הביקור בקבר-האח והמכשולים המונעים ממנו לדבר עם אחיו.

חלק שלישי: מטור 10 עד סוף השיר: סיום השיר, ובו תיאור הפרידה של הדובר מאחיו המת.

תפארת הפתיחה: בטור ראשון: 1. **הים ביני ובינך / ולא אטה לחלונך?** לפי שלשות הפרמטרים:

א. חריזה פנימית בין הדלת והסוגר: **ובינך – לחלונך**. ושני החלקים של הטור מתחרזים ביניהם.

ב. נושא השיר בא לידי ביטוי בטור הראשון: ההצהרה המרכזית בשיר. בדיבור ישיר וללא שימוש

בשפה ציורית: שיר קינה שהוא הספד כל קברו שח אחי הדובר. בפאראפרזה ניתן לומר כאילו והדובר שואל שאלה רטורית: "האם יש ים שיפריד בינינו ויפריע לי לבקר את קברך?" – לחלות פירושו לראות, לבקר, לכבד!

ג. קישוט בולט: ההיפרבולה, ההגזמה בתיאור: "היש ים ביני ובינך עד שלא אוכל לבקר את קברך? לחצות את הים בזמן ההוא הייתה משימה לא פשוטה. ולכן זאת הגזמה, כאילו שהים יכול למנוע ממנו לבקר את קבר אחיו.

טורים 2 ו-3: ולא ארוץ בלב חרד/ ואשב על קבורתך? 3. אמת, אם אעשה פזאת/ אהי בוגד באחותך!

כנאמר לעיל, אלו הן ההצהרות של הדובר על כך ששום דבר לא יוכל להפריד בינו לבין אחיו. לא יהיה גורם כלשהו שימנע ממנו לבקר את קברו. כלומר: בטור 2: האם לא ארוץ בלב חרד לשבת על קברך, שאם לא אעשה זאת כאילו ובגדתי באחוות האחים שיש בינינו. הדברים נאמרים כפשוטם ובשפה ברורה. בלא קישוט או צרוף-לשון מיוחד ומפתיע ובלא אמצעים ספרותיים. אמירה פשוטה וישרה של הדובר בהצהרת הנאמנות שלו לאחיו גם לאחר מותו.

טורים 4 עד 9. בטורים אלו יש פניות ישירות אל האח:

4. אָהָה, אָחִי, אָנִי יוֹשֵׁב/ עָלִי קִבְרְךָ לְעִמְתְּךָ, ... 5. לֶךְ מְכַאוֹב בְּתוֹךְ לִבִּי/ כְּמִכְאוֹבִי בְּמִיתְתְּךָ,
6. וְאִם אֶתֶן לְךָ שְׁלוֹם - / וְלֹא אֶשְׁמַע תְּשׁוּבָתְךָ, ... 7. וְלֹא תֵצֵא לְפָנָיִנִי/ בְּיוֹם בּוֹאִי לְאֲדַמְתְּךָ,
8. וְלֹא תִשְׁחַק בְּקִרְבָּתִי/ וְלֹא אֶשְׁחַק בְּקִרְבְּתְךָ, ... 9. וְלֹא תִרְאֶה תְּמוֹנָתִי/ וְלֹא אִרְאֶה תְּמוֹנָתְךָ,

הדובר חוזר ופונה אל אחיו בגוף שני-נוכח. הפניות האלה מחזקות את הקרבה בין השניים, למרות שהאח מת, הדובר ממשיך להתייחס אליו כאילו היה חי. בבית 5: "לך מכאוב בתוך לבי, כמכאובי במיתתך" "הכאב על מותך חזק בלבי כפי שהיה בעת מותך" – דימוי זה בא להראות שהכאב לא נחלש עם הזמן, שפירושו הדובר לא שוכח את אחיו והזמן לא מרפא את כאבו.

5. אנפורה (חזרה על אותה מלה בתחילת כל שורה ושורה): בתים: 7, 8, 9: פותחות במלה "ולא" – חזרה

זו באה להדגיש עד כמה קשה לדובר להשלים עם מותו של אחיו: לא לפגוש אותו, לא לצחוק אתו ולא

לראות תמונתו של אחד מול השני. בכל הטורים האלה 7,8,9 מתקיימת תקבולת בין שני חלקי הבית,

למשל: בטור 5: לֶךְ מְכַאוֹב בְּתוֹךְ לִבִּי/ כְּמִכְאוֹבִי בְּמִיתְתְּךָ, כלומר: עם מותך יש בלבי מכאוב, ומותך הכואב מצוי בתוך לבי. משחק מילים די פשוט כאשר התקבולות בין חלקי הטור די ברורות. כך גם בטורים הבאים:

טור 6: וְאִם אֶתֶן לְךָ שְׁלוֹם - / וְלֹא אֶשְׁמַע תְּשׁוּבָתְךָ,**טור 7. וְלֹא תֵצֵא לְפָנָיִנִי/ בְּיוֹם בּוֹאִי לְאֲדַמְתְּךָ,**

כלומר כאשר אתן לך שלום, לא תענה לי כי אתה מת, ועל מותך השותק בלי ברכתך החוזרת על ברכתי לשלום לא תענה לי, כך גם לא תפגוש אותי עת אבוא לבקר אותך באדמתך, כלומר בביתך. שהיום הוא קברך.

טורים 8: "וְלֹא תִשְׁחַק בְּקִרְבָּתִי/ וְלֹא אֶשְׁחַק בְּקִרְבְּתְךָ" כלומר כפשוטו: "ולא תשמח לקראתי ולא אשמח לקראתך". תקבולות מדגישות את הקרבה בין שני האחים: הם משקפים אחד את השני כמו מראה.

טור 9: " וְלֹא תִרְאֶה תְּמוֹנָתִי/ וְלֹא אִרְאֶה תְּמוֹנָתְךָ" בשל היותך מת; אני לא אוכל לראות את דמותך, את פניך, וכמובן שאתה אינך יכול לראות את דמותי, את פני.

טור 10: לְמַעַן כִּי שְׂאוֹל בֵּיתְךָ/ וּבִקְבֹר מְעוֹנָתְךָ – בטור זה יש תקבולת נוספת: "למען כי שאול ביתך/ ובקבר מעונתך": מפני שביתך בשאול והמעון שלך בקבר – לכן הם, שני האחים, זה המת והדובר החי שבא לבקר בקבר, שניהם לא יוכלו ליישם כל מה שנאמר בטורים מ 4 עד 9! תקבולת זו באה לחזק את השלמתו של הדובר עם העובדה שהאח איננו. הוא חוזר פעמים על אותם הביטויים, על מנת לגרום לעצמו להבין את העובדות ולהשלים עמן. תקבולות ניגודיות בין שני חלקי הבית.

טור 11 : **בְּכֹר אָבִי וּבֶן אִמִּי, / שְׁלוֹמִים לְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ**, פניה לאחיו המת, בטור זה אנו למדים שהקינה נכתבה כהספד על מות אחיו הבכור של שמואל הנגיד. זה הכבוד שהאח הצעיר נותן לאחיו הגדול ממנו, הבכור במשפחה. ובסוגר מסירת שלום באחרייתו, כלור בסוף ימיו, בסוף חייו. או בקיצור במותו. נמצא בטור זה גם שיבוץ מ- תהילים פרק ל"ז פס' 39 : **בְּאַחֲרִיתֶךָ "שְׁמַר תָּם וְרָאָה יֵשֶׁר כִּי אֲזַרִּית**

לְאִישׁ שְׁלוֹם"

טורים : 12+13+14

12. וְרוּחַ אֵל תְּהִי נְחָה, / עָלֵי רוּחְךָ וְנִשְׁמָתֶךָ!

13. אָנִי הוֹלֵךְ לְאַרְצִי, כִּי / בְּאַרְץ סָגְרוּ אוֹתְךָ,

14. וְאָנוּם עַת וְאִיקֶץ עַת / וְאֵת לַעַד בְּנוֹמְתֶךָ :

תיאור בתקבולות ניגודיות בין האח המת לבין האח החי, המספיד אותו : "אני הולך לארצי/כי בארץ סגרו אותך" : אני חוזר לארצי, ארצי במובן של ביתי עירי, מפני שאותך קברו באדמה" תקבולת זו מעבירה את ההכרח להיפרד, לאחר שהדובר השלים עם העובדה שאחיו מת ואיננו בין החיים, ואילו עליו להמשיך בחייו, למרות הכאב והגעגועים.

בבית 14 : "ואנום עת ואיקץ עת / ואת לעד בנומתך" : אני ישן, אך מתעורר, ואילו אתה כבר לא תתעורר לנצח – כנ"ל. בטור זה יש מעין צימוד, אולם זה יותר משחק מילים ע"י חזרות על מילים לשם הדגשה :

וְאָנוּם עַת וְאִיקֶץ עַת / וְאֵת לַעַד בְּנוֹמְתֶךָ : אני ישן וער חליפות בעוד אתה, אחי האהוב המת, אתה ישן לנצח. בבית האחרון : "בלבי אש פרידתך" : הפרידה ממך תבער כמו אש בלבי – האש שתבער בלב הדובר היא מטאפורה שבאה להגיד – הכאב והגעגועים יישארו בלב לנצח.

סימן קריאה בסוף משפטים אלה איננו מקרי : בשורה 13 הדובר מצהיר שהיה חושב את עצמו לבוגד, לו היה שוכח את קבר אחיו. בטור 12 הוא מברך אותו במותו ("הלוואי שתזכה לשלום במותך!"). ובטור 15 הוא מצהיר שלעולם לא יפסיק להתגעגע ולכאוב על מות האח.

טור 15 : תפארת הסיום, או החתימה : **וְעַד בּוֹא יוֹם חֲלִיפְתִּי / בְּלִבִּי אֵשׁ פְּרִידָתְךָ!**

המשפט האחרון מסכם את כל השיר ומסתיים בצורה מיוחדת, בסימן שאלה : הדובר מצהיר ונשבע שלעולם לא ישכח את אחיו ולא יפסיק לכאוב את מותו ולהתגעגע אליו. כלומר עד יום מותי הכאב שבפרידתך תיקוד כמו אש התמיד בלבי. חליפתי=מותי. שיבוץ מספר איוב : פרק י"ד פסוק 14 : **"אם-יָמוּת גֵּבֶר, הַיּוֹזֵה? כָּל-יָמָיו צָבָאֵי אֵיזוֹל עַד-בוֹא זִלְזִפְתִּי"** כלומר : וכי האדם המת יקום לתחייה, כדברי איוב? לכן האח החי, מבקש את קרבתו של האח המת במותו שלו, כאשר גם הוא ימות הם יתאחדו ויראו אחד את השני. הדובר בשיר מצטייר כאדם הכואב באמת מות האח, מתגעגע אליו ומרגיש שעם מות האח, כאילו נחתך חלק ממנו עצמו. הוא איש בעל רגשות חזקים ונאמנות אינסופית לאהוביו. אך אין הוא מקלל את השמים, כאיוב, למרות מות האח, להפך, הוא משלים עם הגורל, מקבל אותו בהכנעה ומכיר בעובדה שאלה חוקי העולם. מסיבה זו הוא גם מזכיר את מותו שלו במשפט הסיום : הוא מכיר בעובדה שזהו גורלם של כל בני-האדם בעולם. אין השיר משופע בקישוטי שיר, בדימויים ובמטבעות-לשון מיוחדים, אלא אמירה פשוטה של אח הכואב את מותו של אחיו הבכור. תוך תיאור של תקבולות ניגודיות בין האח החי למול האח המת. הבא להראות את השוני בין אדם חי למישהו שמת. נמצא פה ושם שיבוץ וצימוד כלשהו, אבל בעיקרו זהו שיר קינה פשוט המתאר את יחסו של האח ואת בכיו על האח המת וכואב את פרידתו ממנו שנעשית בשל מותו של האח הבוגר יותר.